

Mailxan Zülfüqar oğlu Abdin

*Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı
<https://orcid.org/0009-0006-6680-4724>,
E-mail: mailxan.20@mail.ru, mob: 070 826 05 10
[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(3\).168-174](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(3).168-174)*

**ƏSAS BEYNƏLXALQ UNIVERSİTET REYTINGLƏRİNİN MÜQAYİSƏLİ
METODOLOJİ TƏHLİLİ (QS, THE, ARWU)**

Mailkhan Zulfugar Abdin

*doctorial student in the program of doctor of philosophy of the
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan*

**COMPARATIVE METHODOLOGICAL ANALYSIS
OF THE MAJOR INTERNATIONAL UNIVERSITY RANKINGS (QS, THE, ARWU)**

Маилхан Зульфугар оглы Абдин

*докторант по программе доктора философии
Института Образования Азербайджанской Республики*

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ
МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГОВ УНИВЕРСИТЕТОВ (QS, THE, ARWU)**

Xülasə. Ən nüfuzlu və geniş istifadə olunan beynəlxalq reytinglər QS Dünya Universitetləri Reytingləri, Times Higher Education Dünya Universitetləri Reytingləri (THE) və Dünya Universitetlərinin Akademik Reytingləridir (ARWU). Universitetləri nailiyyətlərinə əsasən qlobal miqyasda reytingləndirmək kimi ortaq məqsədlərinə baxmayaraq, bu sistemlər metodoloji yanaşmaları, göstəriciləri, çəki faktorları və məlumat mənbələri baxımından əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Bu fərqlər çox vaxt akademik müzakirə mövzusuна çevrilən qeyri-bərabər reyting nəticələrinə gətirib çıxarır. Reytinglərin metodoloji xüsusiyyətləri çox vacibdir, çünki seçilmiş meyarlar yalnız universitetin yekun reytinginə deyil, həm də ali təhsildə “keyfiyyət”, “prestij” və “səmərəlilik” anlayışlarının şərhinə təsir göstərir. Məsələn, bəzi reytinglər əsasən elmi nəşrlərə və istinadlara, digərləri isə akademik nüfuzə, beynəlmilləşməyə və ya tədris fəaliyyətinə yönəlir. Buna görə də, aparıcı beynəlxalq reytinglərin metodologiyalarının müqayisəli təhlili onların güclü və zəif tərəflərini müəyyən etməyə, eləcə də nəticələrinin obyektivliyini və təmsilçiliyini müəyyən etməyə imkan verir. Məqalənin məqsədi universitetlərin qiymətləndirilməsinə yanaşmalardakı fərqləri müəyyən etmək, onların konseptual əsaslarını müəyyən etmək və metodoloji xüsusiyyətlərin yekun reyting nəticələrinə təsirini qiymətləndirmək üçün QS, THE və ARWU-nun beynəlxalq reytinglərinin müqayisəli metodoloji təhlilini aparmaqdır.

Açar sözlər: *universitet, qiymətləndirmə, keyfiyyət, beynəlxalq reyting, beynəlxalq sıralama*

Abstract. The most influential and widely used international rankings are the QS World University Rankings, the Times Higher Education World University Rankings (THE), and the Academic Ranking of World Universities (ARWU). Despite their shared goal of globally ranking universities based on their achievements, these systems differ significantly in their methodological approaches, indicators, weightings, and data sources. These differences often lead to uneven ranking results, which frequently become the subject of academic debate. The methodological features of rankings are of great importance, as the selected criteria influence not only the final university ranking but also the interpretation of the concepts of “quality,” “prestige,” and “effectiveness” in higher education. For example, some rankings focus primarily on scientific publications and citations, while others focus on academic reputation, internationalization, or teaching. Therefore, a comparative analysis of the methodologies of leading international rankings allows us to identify their strengths and weaknesses, as well as determine the objectivity and representativeness of their results. The purpose of this article is to conduct a comparative methodological analysis of the international rankings of QS,

THE, and ARWU to identify differences in their approaches to university assessment, determine their conceptual foundations, and assess the impact of methodological features on the final ranking results.

Keywords: *university, assessment, quality, international rating, international ranking*

Аннотация. Наиболее влиятельными и широко используемыми международными рейтингами являются QS World University Rankings, Times Higher Education World University Rankings (THE) и Academic Ranking of World Universities (ARWU). Несмотря на общую цель – глобальное ранжирование университетов на основе их достижений, эти системы значительно различаются по методологическим подходам, показателям, весовым коэффициентам и источникам данных. Эти различия часто приводят к неравномерным результатам ранжирования, которые нередко становятся предметом академических дискуссий. Методологические особенности рейтингов имеют большое значение, поскольку выбранные критерии влияют не только на итоговый рейтинг университета, но и на интерпретацию понятий «качество», «престиж» и «эффективность» в высшем образовании. Например, некоторые рейтинги в основном ориентируются на научные публикации и цитирования, в то время как другие – на академическую репутацию, интернационализацию или преподавательскую деятельность. Поэтому сравнительный анализ методологий ведущих международных рейтингов позволяет выявить их сильные и слабые стороны, а также определить объективность и репрезентативность их результатов. Цель статьи – провести сравнительный методологический анализ международных рейтингов QS, THE и ARWU, чтобы выявить различия в подходах к оценке университетов, определить их концептуальные основы и оценить влияние методологических особенностей на итоговые результаты ранжирования.

Ключевые слова: *университет, оценивание, качество, международный рейтинг, международный рейтинг, международное ранжирование*

Ali təhsilin qloballaşması ilə beynəlxalq universitet reytingləri təhsil və tədqiqat müəssisələrinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi və müqayisəsi üçün əsas vasitəyə çevrilib. XXI əsrdə universitetlər istedadlı tələbələr, ixtisaslı tədqiqatçılar, maliyyə resursları və beynəlxalq tanınma uğrunda rəqabətin gücləndiyi bir mühitdə fəaliyyət göstərirlər. Nəticə etibarilə, reyting sistemləri yalnız ictimai məlumat mexanizmi deyil, həm də qlobal təhsil bazarında strateji idarəetmə, imic formalaşması və universitetin mövqeyində mühüm amilə çevrilir.

İnsanlar uşaqlıq dövründə qarşılaşdıqları hadisələri müəyyən meyarlara görə təsnif etmək və sıralamaq meylinə yiyələnirlər və bu bacarıq ömür boyu davam edir. XXI əsrdə sıralama mədəniyyəti artıq fərdi seçimlərlə məhdudlaşmır; ölkələrin iqtisadi göstəriciləri və demokratik inkişaf səviyyələri kimi makrosəviyyəli sahələr də müxtəlif indekslər vasitəsilə müqayisəli şəkildə qiymətləndirilir.

Sıralama praktikalarının geniş yayılması ali təhsil müəssisələrinin də müqayisəli qiymətləndirmə sistemlərinə cəlb olunmasını zəruri etmişdir. Uzun illərdir ki, müxtəlif təşkilatlar “ən yaxşı universitetlər” siyahılarını dərc edirlər və bu reytinglər ictimaiyyətin diqqətini cəlb edir. Lakin “ən yaxşı” və ya “ən uğurlu” anlayışlarının əsaslandığı meyarlar, cəmiyyətin bu nəticələri necə şərh etməsi və universitetlərin bu göz-

ləntilərə necə cavab verməsi ayrıca bir müzakirə sahəsi təşkil edir. Universitet reytingləri, xüsusən də tələbə seçimlərində mühüm rol oynayır. Yüz minlərlə abituriyent qərar qəbuletmə prosesində bu siyahılardan təsirlənir. Beynəlxalq tələbə mobilliyi kontekstində reytinglər tələbələrin xarici ölkələrdəki universitetlər haqqında məlumat axtararkən müraciət etdikləri əsas istinad mənbələrindən biridir.

Reytinglər qanunvericiliyə və təcrübələrə də təsir göstərə bilər. Bundan əlavə, reytinglər universitetlərin institusional imicinin və nüfuzunun idarə olunmasında mühüm ünsiyyət vasitəsidir. Yüksək reytingə malik qurumlar ictimaiyyət tərəfindən “ixtisaslı” və “uğurlu” kimi qəbul edilir və bu da təşviqat və ictimaiyyətlə əlaqələr səylərində güclü bir istinad nöqtəsi yaradır [4, s.95].

Keyfiyyət təminatı aspekti reyting sistemlərinin digər diqqətəlayiq ölçüsüdür. Universitetlər bu sistemlərdən müstəqil metriklərlə fəaliyyətlərini izləmək, strateji məqsədlərini nəzərdən keçirmək və idarəetmə proseslərini təkmilləşdirmək üçün istifadə edirlər. Bu baxımdan reytinglər yalnız xarici müqayisə vasitəsi deyil, həm də institusional inkişafı dəstəkləyən idarəetmə mexanizmidir.

Nəticə etibarilə, universitet reyting sistemləri ali təhsil ekosistemindəki çoxsaylı maraqlı tərəflər üçün mənalıdır. Tələbələrdən və valideynlərdən tutmuş akademiklərə, universitet ad-

ministratörlərinə, siyasətçilərə və iş dünyasına qədər geniş insan dairəsi universitetlərin fəaliyyət göstəricilərini yaxından izləyir. Buna görə də, maraqlı tərəflərin informasiya ehtiyaclarını ödəməyə davam etdikləri müddətcə reytinglər mövcud olmağa və təsirini artırmağa davam edəcəkdir.

Universitetlərin qiymətləndirilməsi üçün milli və ya beynəlxalq miqyasda fəaliyyət göstərən çoxsaylı müxtəlif sistemlər mövcuddur. Ən tanınmış və geniş izlənən beynəlxalq reyting sistemləri arasında aşağıdakıları qeyd etmək olar [3, s.20]:

1. QS Dünya Universitetləri Reytingi (Böyük Britaniya)
2. Times Higher Education Dünya Universitetləri Reytingi (Böyük Britaniya),
3. Şanxay Jiao Tong Universitetinin Dünya Universitetləri Akademik Reytingi (ARWU) (Çin),
4. Newsweek jurnalının "Dünyanın Ən Yaxşı 100 Universiteti" siyahısı,
5. Cybermetrics Laboratoriyası tərəfindən hazırlanmış Webometrics reytingi,
6. Google-da yerləşən G-Factor Beynəlxalq Universitet Reytingi,
7. MINES ParisTech-in Peşəkar Dünya Universitetləri Reytingi,
8. Elmi nəşr performansına əsaslanan HEETACT reytingi
9. Wuhan Universitetinin Qlobal Universitet Reytingi

Bu sistemlər qlobal miqyasda ən çox tanınan və izlənən reytinglər arasındadır və əlavə olaraq, müxtəlif universitet reyting sistemləri regional və yerli səviyyələrdə tətbiq olunur.

Reyting sistemləri çox vaxt, əsasən metodoloji etibarlılığına görə tənqid olunur. Əsas arqumentlərdən biri istifadə olunan göstəricilərdəki balanssızlıqdır: vurğu əsasən nəşr fəaliyyətinə, sitatlara və nüfuz qiymətləndirmələrinə yönəldilir, innovativ tədris metodları, proqramların praktik istiqaməti və ya təhsil yollarının abituriyentlər üçün cəlbediciliyi kimi aspektlər isə çox vaxt nəzərdən qaçırılır. Buna baxmayaraq, bu tənqidlərə baxmayaraq, reytinglər abituriyentlər, tələbələr, müəllim heyəti və digər maraqlı tərəflər arasında populyar olaraq qalır. Bundan əlavə, onlar universitetlər arasında rəqabət mühiti yaradır, akademik məzmunun yenilənməsini, təlimin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasını və idarə-

etmə qərarlarının maraqlı tərəflərin tələbləri ilə uyğunlaşdırılmasını stimullaşdırır.

Qeyd etmək lazımdır ki, reytinglər təhsil prosesinin keyfiyyətinin universal və hərtərəfli göstəricisi hesab edilmir. Bəzi hallarda, xüsusən də inkişaf etməkdə olan ölkələrin universitetləri üçün, beynəlxalq tədqiqat resurslarına məhdud çıxış və ya qlobal verilənlər bazalarında kifayət qədər məlumat olmaması səbəbindən reyting mövqeləri aşağı düşə bilər.

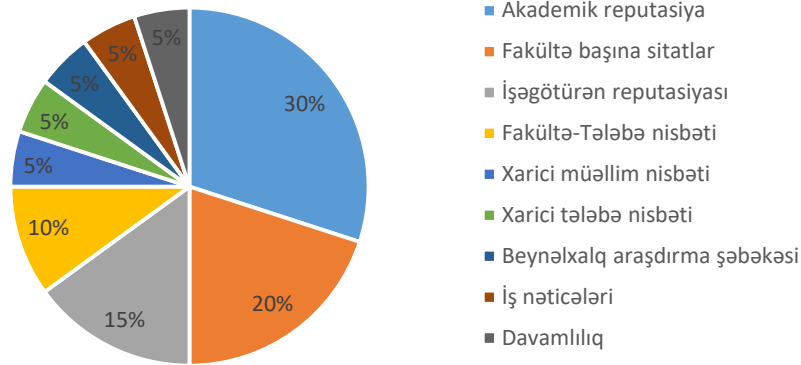
1990-cı ildə Nunzio Quacquarelli tərəfindən təsis edilən QS, akademik karyeralarını planlaşdıran bakalavr, magistr və doktorantura tələbələrinə universitet seçimi, təqaüd imkanları və tədqiqat maliyyələşdirilməsi ilə bağlı rəhbərlik edən Böyük Britaniyada yerləşən bir şirkətdir. QS-in təsis məqsədi ali təhsildə iki əsas aktyor olan universitetlər və tələbələr arasında körpü qurmaq və bu sahədə etibarlı məlumat və məsləhət xidmətləri göstərməkdir. Qurum statistik təhlillər aparmaq, fərdlərə və qurumlara strateji dəstək vermək və ali təhsildə həllyönlü xidmətlər inkişaf etdirmək məqsədi ilə fəaliyyət göstərir. Bu baxımdan, o, həm universitetlər üçün strateji biznes tərəfdaşı, həm də tələbələr üçün akademik bələdçi kimi çıxış edir, dünya miqyasında ali təhsil müəssisələrinin təhlillərini aparır [5].

QS-in dünya universitet reytingləri ilk dəfə 2004-cü ildə Times Higher Education Supplement (THES) ilə əməkdaşlıq çərçivəsində dərc edilmişdir. 2004-2009-cu illərdə davam edən bu tərəfdaşlıq, THE-nin artıq QS tərəfindən toplanan məlumatlardan istifadə etməyəcəyini elan etməsi ilə başa çatmışdır; 2010-cu ildən bəri QS reytingləri müstəqil şəkildə dərc olunur [1].

QS əvvəlcə universitet qiymətləndirmələrini altı əsas göstəriciyə əsaslandırmışdır. Lakin, 2023-cü ildən etibarən metodologiyasını yeniləmiş və mövcud meyarlara üç yeni göstərici əlavə etməklə qiymətləndirmə çərçivəsini genişləndirmişdir. Beynəlxalq tədqiqat şəbəkələri, məzunların məşğulluq nəticələri və davamlılıq göstəriciləri kimi yeni ölçülərin əlavə edilməsi ilə göstəricilərin çəkisi də yenidən müəyyən edilmişdir. QS, məşğulluq və davamlılıq kimi müasir ali təhsil gündəliyini əks etdirən elementləri reyting metodologiyasına sistemətik şəkildə daxil edən yeganə təşkilat olduğunu vurğulayır və bu dəyişikliklərin həm sektorun kollektiv biliklərini, həm də tələbələrin dəyişən gözləntilərini və prioritetlərini əks etdirdiyini bildirir. Bundan

əlavə, qurum tələbələrə ixtisaslaşmaq istədikləri sahələrdə aparıcı universitetləri daha şüurlu şəkildə müəyyən etməyə kömək etməyi hədəflədiyini bildirir [2, s. 278].

QS tərəfindən istifadə edilən göstəricilər və onların çəkiliəri aşağıdakı kimi müəyyən edilir [5]:

Şəkil 1. QS-2025 qiymətləndirmə üzrə göstəricilər və çəkisi (faizlə)

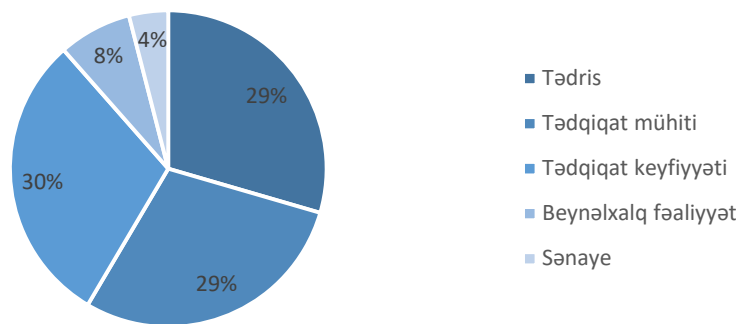
Şəkil 1-dən görünür ki, ilk növbədə, akademik nüfuz ən yüksək çəkini (30%) saxlayır. Bu, QS-nin akademik ictimaiyyət nümayəndələrinin ekspert rəyinə üstünlük verməyə davam etdiyini təsdiqləyir. Bu yanaşma reytingin nüfuz komponentini artırır, eyni zamanda onu qismən subyektiv qiymətləndirmələrdən asılı edir. İkinci ən vacib göstərici universitetin tədqiqat məhsuldarlığını və elmi təsirini əks etdirən müəllim heyətinə düşən sitat sayı (20%) olaraq qalır. Bu meyar nəşr fəaliyyətinə və tədqiqat nəticələrinin beynəlxalq görüntülüyünə diqqət yetirir və bununla da reytingin tədqiqat komponentini gücləndirir. İşəgötürənin nüfuzu (15%) təhsilin praktik aktuallığına və əmək bazarında məzunlara tələbata artan diqqəti nümayiş etdirir. Bu göstəricinin daxil edilməsi QS-nin universitetlərin yalnız akademik deyil, həm də sosial-iqtisadi göstəricilərini nəzərə almağa sadıq olduğunu göstərir. Müəllim-tələbə nisbəti (10%) təhsil mühitinin keyfiyyətini və öyrənmənin fərdiləşdirilməsi səviyyəsini əks etdirir. Daha aşağı müəllim iş yükü tələbələr üçün potensial olaraq daha yüksək akademik dəstək səviyyəsi kimi şərh olunur. Qalan göstəricilər (hər biri 5%) – beynəlxalq müəllim heyətinin payı, beynəlxalq tələbələrin payı, beynəlxalq tədqiqat şəbəkəsi, məzunların məşğulluq nəticələri və davamlılıq – qlobal ali təhsilin müasir gündəliyini formalaşdırır. Reytingin yeni qlobal prioritetlərə: davamlı inkişaf, sosial məsuliyyət və məzunların karyera uğurlarına uyğunlaşmasını nümayiş etdirən

Məşğulluq Nəticələri və Davamlılıq meyarlarının daxil edilməsi xüsusilə əhəmiyyətlidir.

Beləliklə, QS 2025 göstərici strukturu nüfuz, tədqiqat, təhsil və sosial-iqtisadi göstəriciləri birləşdirən hərtərəfli yanaşmanı əks etdirir. Eyni zamanda, nüfuz və nəşr göstəricilərinin dominantlığı qalır ki, bu da beynəlxalq görünürülük və tədqiqat resurslarının məhdud olduğu inkişaf etməkdə olan ölkələrin universitetlərinin mövqelərinə təsir göstərə bilər.

Times Higher Education (THE), 2010-cu ildən bəri dünya reytinglərini dərc edən və universitetlər üçün performans məlumatları təqdim edən Böyük Britaniyada yerləşən kommertiya təşkilatıdır. THE ilk dəfə qlobal reytingini 2010-cu ildə 200 universiteti əhatə etmək üçün başlatmışdır; 2015-ci ilə qədər bu rəqəm 800-ə çatmışdır. 2024-cü il reytinglərində 108 ölkə və bölgədən ümumilikdə 1906 universitet təhlil edilmişdir. THE məlumat mənbəyi kimi Elsevier-in Scopus sitat indeksindən istifadə edir [3, s.26].

2023-cü ildən etibarən THE metodologiyasını yeniləyərək performans göstəricilərinin sayını 13-dən 18-ə çatdırmış və daha balanslı müqayisələr aparmaq üçün bu yeni göstəriciləri qiymətləndirmə sistemində daxil etdiyini bildirmişdir. Göstəricilərdən biri olan “xaricdə təhsil” meyarının hazırda sıfır çəkisi olduğundan, ümumilikdə faktiki olaraq 18 göstərici var. Yenilənmiş göstəricilərin adlarında bəzi dəyişikliklər edilsə də, bu göstəricilər hələ də beş əsas başlıq altında qruplaşdırılıb və bu çərçivədə təqdim olunur [7].

Şəkil 2. THE 2025 – göstəricilər və çəkisi (faizlə)

QS-dən fərqli olaraq, THE 2025 çərçivəsi tədqiqat komponentinə diqqət yetirir. Tədqiqatla əlaqəli göstəricilərin (Tədqiqat Mühiti + Tədqiqat Keyfiyyəti) ümumi çəkisi 59% təşkil edir ki, bu da reytingi əsasən tədqiqata yönəlmişdir.

“Tədris” komponenti (29,5%) də əhəmiyyətli bir paya malikdir və nüfuz sorğularını, doktorantura hazırlığı göstəricilərini və resurs mövcudluğunu əhatə edir. Beynəlxalq fəaliyyət (7,5%) və sənaye ilə əlaqə (4%) nisbətən daha az çəkiyə malikdir, lakin ali təhsilin qloballaşmasını və tədqiqat nəticələrinin kommersiyalaşdırılmasını əks etdirir.

Beləliklə, THE 2025 QS ilə müqayisədə daha strukturlaşdırılmış və tədqiqata yönəlmiş universitet qiymətləndirmə modeli kimi xarakterizə edilə bilər.

Şanxay Jiaotong Universitetinin tərkibində fəaliyyət göstərən Reyting Məsləhətçiliyi bölməsi (ARWU) 2003-cü ildən bəri hər il dünyanın ən yaxşı 500 universitetinin reytingini aparır. Universitet reytinglərində aparıcı qurumlardan biri olan Şanxay Jiaotong Universiteti əvvəlcə Çin universitetlərini dünyanın aparıcı ali təhsil müəssisələri ilə müqayisə etməyi hədəfləmişdir.

Reyting prosesində şəffaf və ardıcıl metodoloji yanaşmaları sayəsində bu sahədə ən etibarlı və hörmətli təşkilatlardan birinə çevrilib-

lər. Bu beynəlxalq nüfuzla görə Fransa, Norveç və Danimarka kimi ölkələrin təhsil nazirləri universitetlərinin qlobal reytinglərdəki mövqelərini yaxşılaşdırmaq üçün Şanxay Jiaotong Universitetinə səfər ediblər [6]. Dünya universitetlərinin reytingini müəyyən etmək üçün ARWU altı əsas və obyektiv göstəricidən istifadə edir. Bu göstəricilərə məzunlar və akademik heyət arasında Nobel mükafatı və Fields medalı sahiblərinin sayı; Nature and Science jurnallarında dərc olunmuş məqalələrin sayı; Clarivate tərəfindən müəyyən edilən yüksək sitat gətirilən tədqiqatçıların sayı; Genişləndirilmiş Elmi Sitat İndeksində (SCIE) və Sosial Elmlər Sitat İndeksində (SSCI) indeksləşmiş nəşrlər; və hər təhsil müəssisəsi üzrə akademik göstəricilər daxildir.

Akademik heyətin sayı haqqında məlumatlar Milli Təhsil Nazirliyi, Milli Statistika Bürosu, Universitetlər və Kolleclərin Milli Assosiasiyası və Rektorların Milli Konfransı kimi milli və regional rəsmi qurumlardan əldə edilir.

Hər il 2500-dən çox universitet qiymətləndirilir və ən yaxşı 1000 universitet müəyyən edilmiş meyarlara əsasən aparılan təhlil əsasında açıq şəkildə siyahıya alınır. ARWU tərəfindən istifadə edilən göstəricilər və onların çəkiliəri aşağıdakılardır [6]:

Cədvəl 1. ARWU meyarları və çəkili, 2025 (faizlə)

ARWU Kriteriyası	Çəkisi (%)
Məzunlar arasında Nobel mükafatı və Fields medalçıları (Alumni)	10%
Akademik heyət arasında Nobel mükafatı və Fields medalçıları (Award)	20%
Yüksək sitat gətirilən tədqiqatçılar (Highly Cited Researchers – Clarivate)	20%
Nature və Science jurnallarında dərc olunan məqalələr (N&S)	20%
SCIE və SSCI indekslərində yer alan məqalələr (PUB)	20%
Adambaşına akademik performans (Per Capita Performance – PCP)	10%

Dünya Universitetlərinin Akademik Reytingi (ARWU) ənənəvi olaraq ən obyektiv və kəmiyyətyönlü universitet qiymətləndirmə sistemi hesab olunur. QS və THE-dən fərqli olaraq, ARWU metodologiyası nüfuz sorğularını və subyektiv ekspert qiymətləndirmələrini tamamilə aradan qaldırır. Bütün göstəricilər yalnız ölçülə bilən elmi nəticələrə əsaslanır.

Çəki strukturu reytingin açıq tədqiqat fokusunu nümayiş etdirir (Cədvəl 1):

Ümumi çəkinin 40%-i nüfuzlu beynəlxalq mükafatlarla əlaqəli göstəricilərə (məzunlar və işçilər arasında Nobel mükafatları və Fields medalları) ayrılır.

Qiymətləndirmənin 60%-i nəşr fəaliyyəti, sitat təsiri və akademik məhsuldarlıqla müəyyən edilir.

Clarivate-ə görə, Nature və Science jurnallarındakı nəşrlərə, eləcə də yüksək sitat gəti-

rilən tədqiqatçıların sayına xüsusi əhəmiyyət verilir. Bu, fundamental tədqiqatlara yönəlmiş və qlobal elmi verilənlər bazalarında təmsil olunan universitetlərin mövqeyini gücləndirir.

Eyni zamanda, ARWU tədris keyfiyyəti, beynəlmilləşmə, məzunların işə qəbulu və ya davamlı inkişaf kimi aspektləri demək olar ki, nəzərə almır. Bu səbəbdən, reytingə çox vaxt təhsil fəaliyyətlərinin hərtərəfli keyfiyyətindən daha çox akademik elitanın qiymətləndirilməsi üçün bir vasitə kimi baxılır.

Beləliklə, ARWU 2025 aparıcı qlobal universitet reytingləri arasında ən ciddi şəkildə tədqiqat mərkəzli model kimi xarakterizə edilə bilər.

Deyilənləri nəzərə alaraq, üç əsas beynəlxalq universitet qiymətləndirmə reytinglərinin müqayisəli cədvəli aşağıdakı kimi təqdim oluna bilər:

Cədvəl 2. QS, THE və ARWU reytinglərinin meyarlar üzrə müqayisəli cədvəli

Müqayisə Meyarları	QS Dünya Universitetləri Reytingləri	Times Higher Education (THE)	ARWU (Şanxay Reytingi)
Əsas Fokus	Reputasiya + Tədqiqat + İşə Qəbul	Tədqiqat + Tədris	Elmi Nailiyyətlər
Reputasiya Göstəricilərinin Payı	45% (akademik + işəgötürən nüfuzu)	~33% (tədris və tədqiqat sahəsində nüfuz)	0% (nüfuz sorğuları aparılmayıb)
Tədqiqat Komponenti	25% (istinadlar + beynəlxalq şəbəkə)	59% (tədqiqat mühiti + tədqiqat keyfiyyəti)	60% (istinadlar, nəşrlər, elmi mükafatlar)
Tədris Qeydləri	10% (müəllim-tələbə nisbəti)	29.5% (ayrı böyük blok)	Dolayı yolla (kadr ölçüləri vasitəsilə)
Beynəlxalq Fəaliyyətlər	10% (beynəlxalq tələbələr və müəllim heyəti)	7.5%	Birbaşa ölçülmür
Məzunların İşlə Təşkili	5%	Qismən daxildir	Ölçülmür
Davamlı İnkişaf	5%	Ayrı blok deyil	Ölçülmür
Tədqiqat Mükafatları (Nobel, Sahələr)	Daxil deyil	Birbaşa daxil deyil	30%
Əsas Məlumat Mənbəyi	Scopus + sorğular	Scopus (Elsevier) + sorğular	Web of Science + Clarivate
Metodologiya Növü	Birləşdirilmiş (nüfuz + göstəricilər)	Strukturlaşdırılmış, çoxkomponentli	Ciddi kəmiyyət, obyektiv

Müqayisəli cədvəl məlumatlarına görə, QS nüfuz sorğularına güclü etibar və əmək bazarı və tələbə gözləntilərini nəzərə almaq öhdəliyi ilə xarakterizə olunur (Cədvəl 2). Model qəbul edilən keyfiyyətə və universitetin qlobal görünməsinə diqqət yetirir. THE tədqiqatlara diqqət cəlb edir, lakin əhəmiyyətli tədris komponentini saxlayır. Metodologiya daha ətraflıdır və beş qiymətləndirmə sahəsinə bölünür. ARWU ən tədqiqat mərkəzli sistemdir. Elmi nailiyyətlə-

rə, nəşr fəaliyyətinə və nüfuzlu beynəlxalq mükafatlara diqqət yetirərək subyektiv göstəriciləri tamamilə aradan qaldırır.

Beləliklə, QS nüfuz-bazar modelini, THE balanslaşdırılmış tədqiqat-təhsil modelini və ARWU universitet qiymətləndirməsinin elit-tədqiqat modelini əks etdirir.

Problemin aktuallığı. Bu tədqiqatın aktuallığı reytinglərin milli təhsil siyasətinə, universitetlərin strateji inkişafına və tələbələrin akademik mobil-

liyinə artan təsirindən irəli gəlir. Bundan əlavə, bir sıra ölkələrdə beynəlxalq reytinglərin nəticələri qaydalar, maliyyələşdirmə proqramları və diplomların tanınması mexanizmləri hazırlanarkən nəzərə alınır.

Problemin elmi yeniliyi. Bu tədqiqatın elmi yeniliyi aparıcı beynəlxalq universitet reytinglərinin - QS, THE və ARWU-nun müqayisəli metodoloji təhlilində və onların qiymətləndirmə modellərindəki konseptual fərqləri müəyyən etməkdədir. Tədqiqat reyting meyarlarını sistemləşdirir, göstərici çəkilərinin paylanmasını təhlil edir və ali təhsilin keyfiyyətini anlamaq üçün dominant yanaşmaları müəyyən edir. Reputasiya, tədqiqat və institusional göstəricilərin müqayisəsinə, eləcə də onların obyektivliyinin və ölçülə bilənliyinin qiymətləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Tədqiqatın yeniliyi reytinglərin yalnız reyting alətləri kimi deyil, həm də universitet inkişaf strategiyalarının formalaşdırılması və təhsil siyasətinə təsir mexanizmləri kimi hərtərəfli araşdırılmasındadır. Bu yanaşma bizə universitet fəaliyyətinin hansı aspektlərinin müxtəlif reyting sistemləri tə-

rəfindən prioritetləşdirildiyini və bunun global akademik rəqabətə necə təsir etdiyini müəyyən etməyə imkan verir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti əldə edilmiş nəticələrin universitetlərin strateji idarəetməsini təkmilləşdirmək üçün potensial istifadəsindədir. QS, THE və ARWU-nun metodoloji xüsusiyyətlərinin təhlili təhsil müəssisələrinə tədqiqatlara, beynəlxalq səviyyəyə yüksəlməyə, akademik nüfuzlarının artırılmasına və əmək bazarı ilə əlaqəyə daha şüurlu şəkildə üstünlük verməyə imkan verir. Bu tapıntılar universitet administratorları, keyfiyyət təminatı mütəxəssisləri və təhsil siyasətçiləri üçün beynəlxalq səviyyədə universitet rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün proqramlar hazırlayarkən faydalı ola bilər. Bundan əlavə, tədqiqat reytinglərin daha tənqidi və balanslı qiymətləndirilməsini təşviq edir və onlara keyfiyyətin mütləq göstəricisi kimi deyil, müəyyən bir metodoloji qiymətləndirmə modelinin əks olunması kimi baxmağa imkan verir.

Ədəbiyyat

1. Baty, P. (2018). World university rankings 2018: Now starring a cast of thousands. *Times Higher Education Supplement*. <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings-2018-now-starring-cast-thousands>
2. Brankovic, J., Ringel, L., & Werron, T. (2018). How rankings produce competition: The case of global university rankings. *Zeitschrift Für Soziologie*, 47(4), pp.270-288. <https://doi.org/10.1515/zfsoz-2018-0118>
3. Doğan, G., & Al, U. (2019). *Is it possible to rank universities using fewer indicators? A study on five international university rankings*. *ASLIB Journal of Information Management*, 71(1), 18–37.
4. Holmes, R. The THES-QS World University Rankings, 2004–2009. *Asian Journal of University Education*, 6(1), 91–113,
5. Quacquarelli Symonds (QS). *QS World University Rankings 2025: Methodology and indicators*. *QS Insights Report*, 2024, <https://www.topuniversities.com/world-university-rankings/methodology>.
6. ShanghaiRanking Consultancy. *Academic Ranking of World Universities 2025 methodology*. *ARWU Methodology Report*, 2024, <https://www.shanghairanking.com/methodology/arwu/2025>
7. Times Higher Education (THE). *World University Rankings 2025 methodology*. *Times Higher Education Data Report*, 2024, <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2025-methodology>

Redaksiyaya daxil olub: 16.03.2026